

พระประวัติและบทพระนิพนธ์ของพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์

2.1 พระประวัติโดยสังเขป

พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงเป็นพระโอรสในกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ กรมพระราชวังบวรฯ ทรงเป็นพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นพระราชอนุชา ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ประสูติ ณ วันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2419 ทรงกบฏวัน 4-2 คำ มีชาวทรวงพระนามว่า พระองค์เจ้าวิเชียรจรัส คุณจอมมารคำคือ คุณจอมมารดาเลียบ (เล็ก) พระองค์ทรงมีเจ้าพี่ร่วมพระมารดาเกี่ยวกับพระองค์ ทรงพระนามว่า พระองค์เจ้าหญิงภัทราวดี ศรีราชธิดา พระชันษาแก่กว่าพระองค์ 6 ปี และได้สิ้นพระชนม์เมื่อพระชันษาได้ 29 ปี

กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ทรงมีพระปรีชาสามารถในทางวิชาหนังสือ ตั้งแต่ทรงเยาว์ ดังจะเห็นได้จากที่ทรงนิพนธ์ไว้ใน คำนำของบทละครเรื่องเทพวิไล 1 ตอนหนึ่งว่า

มีเรื่องเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าเองเรื่องหนึ่ง ซึ่งยังไม่เคยเขียนไว้ในที่ไหน แต่จะนำมาเล่าในที่นี้ เมื่อข้าพเจ้าเป็นเด็ก มักไม่ชอบศึกษา จึงถูกจับตัวสอนหนังสือแต่ยังเล็ก เพื่อจะได้ใช้เวลาพักนั่งนาน ๆ เมื่อครั้งนั้นจึงอ่านหนังสือใดแต่ราว ๆ 5 ขวบ ตอนบ่ายซาก็อ่านโคลงอ่านกลอนโคลงกลอน คราวหนึ่งไปค้างอยู่ที่บ้านยาย พอดีมีเจ้าเจ็ดหน้ารูปเสื้อสองตัวหันหน้าเข้าหากัน จึงเทียบโคลงลงไปเฝ้าดูจึงความว่า เสื้อกั๊กกัน ในเวลานั้นยังไม่รู้ว่าโคลงต้องมีเอกมีโท เป็นแต่เคยเห็นโคลงในหนังสือก็ดวงแดงแดงบาง ถ้าจะถูกเอกถูกโทก็ถูกควายไปได้ตั้งใจเคย วันนั้นพระยาเสนาภูเบศร์มาทนาย นิ่งพุกกันอยู่ เหลียวไปเห็นตัวหนังสือยังเขียนไว้นั้นจึงหยิบกระดาษดูทางวรรคตอนเมื่อเฝ้าก็อวดไม่ได้ หยิบขึ้นอ่าน

1 พระยาเสนาภูเบศร์ (ไฉ่ สโรบล) ผู้เป็นน้องของคุณยายของ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เป็นผู้แต่งบทละครเรื่องนี้

นั่งพิเคราะห์หอยูกุหนึ่งแควว่า "องค์ชายนี้ โตขึ้นจะเป็นกวี"¹

เมื่อพระชันษาได้ 5 ปี ทรงอ่านอักษรขอมได้ โดยมีเจ้าพี่ทรงเป็นผู้สอนให้ ทรงอ่านคัมภีร์ไบเบิลาน ซึ่งจารึกด้วยอักษรขอมได้จนกระทั่งชาวพระปรีชาสามารถในเรื่องนี้ เลื่องลือไปถึงพระกรรณของกรมพระราชวังบวรฯ แต่ไปทรงเชื่อนัก จึงมีรับสั่งให้ขึ้นเฝ้า อ่านถวาย ในที่สุดก็รับสั่งว่า "อ่านออกจริง ๆ แหละ"

เมื่อพระองค์เจารัชนีแจ่มจรัส พระชันษาได้ 7 ปี กรมพระราชวังบวรฯ ก็ทรงแสดง พระองค์จึงทรงได้รับการอบรมสั่งสอนจากคุณจอมมารดาแก้วผู้เดียว กระทั่ง พระชันษาได้ 10 ปี จึงได้เสด็จฯ ว่าเป็นนักเรียนประจำโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งเป็นโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์สำหรับเจ้านายและบุตรข้าราชการในสมัยนั้น พอพระชันษาได้ 13 ปี ก็ทรงผนวชเป็นสามเณร ณ วัดราชประดิษฐ์สถิตมหา สีมาราม โดยมีสมเด็จพระสังฆราช (สา) ปุสฺสเทวะ เจ้าอาวาสเป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อ ทรงอาวชนวธแล้วก็ได้เสด็จฯ เข้าศึกษาต่อในโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ จนกระทั่งสำเร็จ การศึกษา เมื่อพระชันษาได้ 16 ปี หลังจากนั้นได้ทรงเข้ารับราชการในกระทรวงธรรมการ² ในระหว่างนั้นทรงแสวงหาความรู้ทางภาษาอังกฤษเพิ่มเติมมิได้ขาด ทรงสนิทสนมคุ้นเคยกับที่ ปรีชาการกระทรวงและข้าราชการอื่น ๆ ที่เฝ้ารับราชการอังกฤษ ทำให้ทรงเข้าใจขนบธรรมเนียม ประเพณีอังกฤษเป็นอย่างดี และสามารถตรัสภาษาอังกฤษได้คล่อง

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายพระองค์เจารัชนีแจ่มจรัส จากกระทรวงธรรมการ มาเป็นผู้ช่วยที่ปรึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ พระประวัติและพระนิพนธ์ของพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ณ พระเมรุวัดเทพศิรินทราวาส 22 มีนาคม 2491) หน้า 4 - 5

² ปัจจุบันคือ กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราช
 ดำเนินประพาสยุโรป ก็ทรงไต่พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจารัชนีแจ่มจรัสตาม
 เสด็จจួយ และยังไต่พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ทรงศึกษาต่อไปในประเทศอังกฤษ ที่
 มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ แต่ประทับอยู่ได้เพียง 3 เดือน ก็ต้องเสด็จกลับ เพราะทรงได้รับ
 จดหมายจากเสนาบดี-กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ² ให้รีบเสด็จกลับมารับตำแหน่งผู้ช่วย
 กรมตรวจแลกรมสารบัญชี ในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ต่อมาทรงย้ายไปมีตำแหน่งเป็น
 ปลัดกรมธนบัตร ผู้แทนเจ้ากรมธนบัตร เจ้ากรมกองที่ปรึกษา อธิบดีกรมกระสาป่นวิสาหกิจ
 ผู้แทนอธิบดีกรมตรวจแลกรมสารบัญชี และอธิบดีกรมตรวจแลกรมสารบัญชี ตามลำดับ
 พระองค์ได้ทรงดำรงตำแหน่งสุดท้ายที่เงินกระทั่งถึงทศวรรษที่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
 เจ้าอยู่หัว

พระองค์เจารัชนีแจ่มจรัส ได้ทรงปฏิบัติราชการในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอม-
 เกล้าเจ้าอยู่หัว รวมเวลา 17 ปี ทรงมีพระปิตุสาคัญอย่างหนึ่งที่ทรงระลึกอยู่เสมอคือระชนมาช
 ของพระองค์ นั่นคือพระราชปฏิสันถารครั้งเมื่อไต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์ดำรง
 ตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมตรวจแลกรมสารบัญชีใหม่ ๆ เรื่องนี้พระองค์ทรงนิพนธ์ไว้เป็นโคลงสี่
 สุภาพใน "สามกรุง" บทพระนิพนธ์เรื่องสุดท้ายของพระองค์ว่า

พระเจ้านวมกเฒาะแพ	ทุกนัย
ครัทธเดนนารถจริงใจ	จักคาน
วาววพระปราศัย	สุกเสนาะ
จับจិតคิณหุกคาน	เคนขอคำไซ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 ปัจจุบันคือ กระทรวงการคลัง
 2 กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย

๕ คำหนึ่งซึ่งพระเจ้า
 ตรีศัทธิมีเป็นคนกวด
 สาธกยกเป็นแก้ว
 ไครบยินแฉชา

อยู่หัว
 กัดมีกล้า
 อย่างหนอย เถิดรา
 พเจาเสาวนา

๖ ชูเนวียกมุได
 รับราชการรัชกาล
 นอย ๆ คอยชำนานู
 หลั่น ๆ คั่นชาซา

ทำงาน
 ฟ้า
 นาท
 ของชั้นบันได

๗ ตอนกลางทางเปิดให้
 ตำแหน่งหัวหน้ากรม
 ไปชาสบอารมณ
 กรมใหม่ใหญ่ยิ่งขึ้น

เห็นสม ใจแฮ
 ศึกกรณ
 เร็วรวด
 ก้นก้าวยาวยี่นา

๘ วันหนึ่งในที่เฝ้า
 มีราชวโรงการ
 ในเรื่องถูกย้ายงาน
 ตรีศัควาสมนำหน้า

ภูบาล
 แกชา
 บอยบอย
 ที่ไซ่โคตี¹

ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้พระองค์เจ้ารัชสีแจ่มจรัสเป็นองคมนตรี และไฉ่พระราชทานสัญญาบัตรองคมนตรีเป็นลำดับที่ 19 ในองคมนตรีทั้งสิ้น รวม 253 ท่าน

เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริว่า พระองค์เจ้ารัชสีแจ่มจรัส ทรงเป็นผู้กอบปรกวัยชกปัญญา ทรงมีความรู้แตกฉานทั้งภาษาไทยและต่าง

¹ กรมหมื่นพิทยาดงกรณ สามกรุง (พระนคร : คลังวิทยา 2511) หน้า 247 - 8

ประเทศ ทรงเป็นจันทกวีที่มีโรหการยอดเยี่ยม นอกจวนนี้ยังทรงสามารถในหน้าที่ราชการ
 อย่างยิ่ง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาขึ้นเป็นพระองคเจาทางกรมฝ่าย
 พระราชวังบวร มีพระจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า พระราชวรวงศ์เชอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ
 มุสิกนามทรงศักดิ์นา 11,000 ไร่ ตามพระราชกำหนดของพระองคเจาทางกรมในพระราช
 วังบวร

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กรมหมื่นพิทยาลงกรณได้ทรง
 รับราชการสนองพระบหากรณาธิคุณด้วยดีตลอดมา ทรงรับตำแหน่งหน้าที่สำคัญ ๆ ทางราชการ
 หายตำแหน่งด้วยกัน อาทิเช่น ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมพาณิชย์แลสถิติพยากรณ์
 เจาพนักงานผู้พิทักษ์ทรัพย์สินชาติศัตรู รองเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์ และสุดท้ายทรงไปตำแหน่ง
 ในที่ประชุมเสนาบดีสภา ตั้งแต่ พ.ศ. 2463 ถึง พ.ศ. 2463 ซึ่งเป็นการประชุมเสนาบดีครั้ง
 สุดท้ายในรัชกาลนี้

ก่อนในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 แต่งตั้งให้กรมหมื่นพิทยาลงกรณ ดำรงตำแหน่งอุปนายก-กรรมการหอพระสมุดสำหรับพระนคร
 อีกตำแหน่งหนึ่ง อดมาหอสมุดสำหรับพระนครได้จัดรวมกรมศิลปากรเข้ามาไว้ด้วย และได้จัด
 หน้าที่ขึ้นใหม่หลายแผนก เช่น แผนกวรรณคดี แผนกโบราณคดี และแผนกศิลปากร ได้เปลี่ยน
 ชื่อหอพระสมุดสำหรับพระนครเป็น "ราชบัณฑิตยสภา" กรมหมื่นพิทยาลงกรณจึงได้รับตำแหน่ง
 อุปนายกแผนกวรรณคดีแห่งราชบัณฑิตยสภา ภายหลังทรงดำรงตำแหน่งเจาพนักงานผู้พิทักษ์
 ทรัพย์สินครั้งหนึ่ง ทรงเป็นกรรมการร่างกฎหมาย กรรมการสภาภาษา ในตำแหน่ง
 เนื่องจากทรงสนพระทัยมาก จึงทรงตั้งคอนเทนนิสสมาคมแห่งประเทศไทยขึ้น และทรงได้รับ
 เลือกลงเป็นนายกกรรมการติดต่อกันถึง 12 ปี และยังทรงเป็นกรรมการชุดแรกที่จัดตั้งสมาคมนัก
 รักฟุตบอลแห่งประเทศไทยอีกด้วย

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง
 "สภาองคมนตรี" ขึ้นเพื่อเป็นการองหาทางที่จะจัดตั้งรัฐสภาขึ้นในประเทศไทยต่อไปในภาย
 หลัง ได้ทรงคัดเลือกข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ผู้เคยอยู่ในคณะองคมนตรีที่จำนวน 40 ท่าน และ
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เป็นกรรมการ เรียกว่า "กรรมการองคมนตรีสภา" เมื่อ
 คณะกรรมการองคมนตรีได้เปิดการประชุมครั้งแรก ที่ประชุมได้คงคะแนนเสียงคัดเลือกให้

กรมหมื่นพิทยาลงกรรทรงเป็นสภานายก งานชิ้นสำคัญที่ทรงจัดทำขึ้นขณะดำรงตำแหน่งนี้ ได้แก่การประชุมพิจารณาร่าง "พระราชบัญญัติกรรมการองคมนตรี"

ภายหลังเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ สภานายกแห่งราชบัณฑิตยสภา เสด็จแปรพระสถานจากกรุงเทพฯ ไปประทับแรมเป็นประจำที่หัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กรมหมื่นพิทยาลงกรรผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งอุปนายกแผนกวรรณคดีอยู่ ไต่ทรงเป็นสภานายกแทน ต่อมาราชบัณฑิตยสภาได้เปลี่ยนนามใหม่เป็น "ราชบัณฑิตยสถาน" และมีการจัดระเบียบงานขึ้นใหม่ ในระยะนี้ กรมหมื่นพิทยาลงกรรได้กราบบทวายบังคมลาออกรับพระราชทานบำนาญ

พระประวัติดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ขอมแสดงให้เห็นว่า กรมหมื่นพิทยาลงกรรทรงเป็นทั้งนักประชาธิปไตย นักเศรษฐกิจ นักกีฬาที่สำคัญของประเทศพระองค์หนึ่ง นอกจากนี้ยังทรงเป็นนักปาฐกถาที่ถ้อยคำวิเศษ ปาฐกถาของพระองค์สามารถทำให้ผู้ฟังได้รับความรู้และความสนุกสนานเพลิดเพลินในเวลาเดียวกัน ส่วนในด้านหนังสือพิมพ์ พระองค์ก็ทรงสนพระทัยอย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้จากทรงเคยออกหนังสือพิมพ์ร่วมกับพระสหายหลายฉบับด้วยกัน เช่น หนังสือดึกวิทยา นิทรานุกรสาระท เป็นต้น

พระปรีชาสามารถอีกด้านหนึ่งของกรมหมื่นพิทยาลงกรรที่เด่นที่สุดคือทรงเป็นกวีที่ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ แม้ว่าจะทรงมีพระภารกิจทางราชการมากก็ตาม แต่ก็ยังทรงหาโอกาสนิพนธ์บทพระนิพนธ์ไว้อายร้อยเรื่องด้วยกัน ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง แต่ละเรื่องมีลีลาการนิพนธ์และเนื้อเรื่องแตกต่างกันไป ทรงนำเอาประสบการณ์ของพระองค์ทั้งในประเทศและนอกประเทศมานิพนธ์ ผู้อ่านโดยทั่วไปต่างก็ประทับใจถึงคุณค่าของบทพระนิพนธ์แต่ละเรื่องเป็นอย่างยิ่ง บทพระนิพนธ์ของพระองค์ที่ได้รับยกย่องจากนักอ่านวรรณคดีไทยทั่วไปว่าเป็นเยี่ยมในวงการวรรณคดีไทย คือพระนลคำฉันท์ นกนคร สามกรง นิหารเวศกาล จดหมายจางวางหว่า ฯลฯ โดยเฉพาะเรื่องสามกรงซึ่งเป็นบทพระนิพนธ์ที่ผู้ศรัทธาก่อนสิ้นพระชนม์นั้น ทรงภาคภูมิใจพระทัยอย่างยิ่งถึงกับตรัสว่า "ไม่ว่าจะเกิดที่ไหน คุ้มกันฝังเพชรพราวทั่วไปหมก"¹

1

พระประวัติและพระนิพนธ์ของพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรร หน้า 84

กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงใจพระนามแฝงว่า "น.ม.ส." ซึ่งทรงตั้งจากอักษรตัวท้ายของพระนามเดิมว่า "รัตนเมฆมจรส" แต่พระองค์มิได้ทรงใช้พระนามแฝงเสมอไป บางครั้งทรงใช้พระนามเดิมว่า พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เกี่ยวกับการใช้พระนามแฝงและพระนามเต็ม เวลาทรงนิพนธ์นั้น พ.ณ. ประมวลุมารค ได้เขียนไว้ในคำนำหนังสือยุคลงในยุโรปพร้อมด้วยนิทานเวตาล ตอนหนึ่งว่า

แต่เดิมท่านทรงถือว่ามิใช่ผู้เกี่ยวข้องกับจริง ๆ เป็นต้น "พระบอคำฉันท" และ "กาพย์เห่เรือ" แต่งพูดเถา ๆ ถวาย เป็นพระนิพนธ์กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ส่วน "กนกนคร" เป็นสมุด น.ม.ส. เหตุที่ทรงทำเช่นนั้นก็เพราะ น.ม.ส. เป็นนามปากกา ส่วนกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์เป็นพระนามพระราชทาน เรื่องที่เป็นราชการหรือเกี่ยวข้องกับราชการ ย่อมไม่เหมาะที่จะใช้นามปากกา แต่ถึงจะใดทรงแยกจากกัน ก็ไม่มีใครถือเป็นเรื่องสำคัญ แม้แต่พระองค์เองก็ทรงอ้างจากสมุด น.ม.ส. ในเมื่อกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ทรงนิพนธ์ (หรือ น.ม.ส. อ้างถึงพระนิพนธ์กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์) ว่าข้าพเจ้าได้เขียนไว้อย่างนั้น ๆ ในหนังสือนั้น ๆ ในที่สุดก็ในเมื่อทรงออกจากราชการแล้ว ทรงใช้ทั้งสองอย่างในเรื่องเดียวกันก็มี เช่น ในเรื่อง "สามกรุง" เป็นต้น

แต่ทุกวันนี้ น.ม.ส. คงเป็นที่รู้จักกันมากกว่าพระนามพระราชทาน แม้แต่หนังสือแจกงานศพที่พิมพ์พระนิพนธ์ของท่าน แจกว่าเป็นของ "เสด็จในกรมฯ น.ม.ส. ก็ยังเคยเห็น ฉะนั้น สำหรับสมุดเล่มนี้แล้วนี้ ๆ อันอาจรวบรวมขึ้นในโอกาสต่อไป ข้าพเจ้าก็ขอความสะดวกใช้ปนกันเขียนใน "สามกรุง" ¹

พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์สิ้นพระชนม์ด้วยความสงบ ด้วยพระโรคหลอดโลหิตในสมองตัน เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2488 รวมสิริพระชนมายุ 68 ปี 6 เดือน 13 วัน นับว่าประเทศไทยต้องเสียเจ้านายองค์สำคัญของประเทศไปพระองค์หนึ่ง

¹ พ.ณ. ประมวลุมารค [ม.จ. จันทร์จรัญวณิช รัตน] "คำนำ" ยุคลงในยุโรปพร้อมด้วยนิทานเวตาล โดย น.ม.ส. [กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์] (พระนคร : แพร่พิทยา 2499) หน้า 8

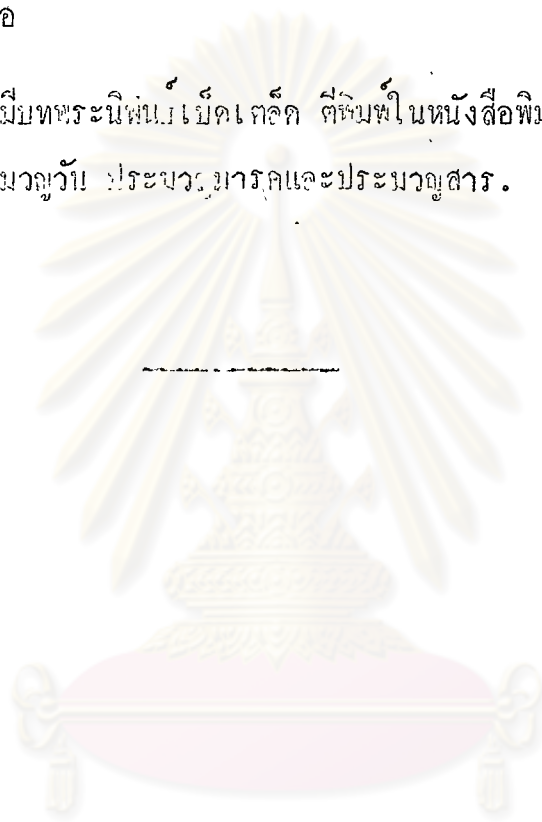
2.2 รายชื่อบทพระนิพนธ์ของ บ.ม.ส.

รายชื่อต่อไปนี้ เป็นเพียงเท่าที่เขียนวิทยานิพนธ์ สามารถรวบรวมได้ อาจมีบทพระนิพนธ์เรื่องอื่น ๆ อีก แต่ผู้เขียนไม่อาจยืนยันได้แน่นอน

1. กนกนคร
2. กลอนเล่นก๊กกลอน
3. การค้าทางทะเลในเวลาดังกรม
4. ชาวตอนบนรัชกาลที่ 3 ตามรายงานราชการอังกฤษ
5. ความนึกในฉลุทนาย
6. เครื่องฝึกเย็บชุดแม่ในวอจจว วิทยาลัยสตรี
7. กำทำนายน
8. จดหมายวางวางตรา
9. ฉันทศกฐีซึ่งเวยสมิ ภพพระมหาเศวตฉัตร
10. ตลาดเงินตรา
11. นางพญาองค์ไทเฮา
12. นิทานของ บ.ม.ส.
13. นิทานเวตาล
14. ประมวลนิทานของ บ.ม.ส.
15. ปฐมฉาเจดิงศก
16. ปาฐกถาเล่ม 1, 2.
17. แด่พระบรมมเทศนา ปี่ดั่งกฤษ
18. ผสมผสานเล่ม 1, 2, 3.
19. พระนอคำวันท์
20. พระนิพนธ์บางเรื่องเกี่ยวกับราชการ กรม
21. บุคคลภายในยุโรป
22. เรื่องของนักเรียนเมืองอังกฤษ

23. สงครามเวียดนาม
24. ศาบกรุง
25. สิบราชนิติ
26. เศรษฐกิจ
27. เทเวศ

นอกจากนี้ยังมีพระนิพนธ์เบ็ดเตล็ด ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์
นิตราณเคราะห์ ประมวลวิทย์ ประมวลมารุคและประมวลสาร .

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.3 สรุปลักษณะบทพระนิพนธ์ เรื่อง น.ม.ส.

บทพระนิพนธ์ของ น.ม.ส. เท่าที่ผู้เขียนกล่าวถึงในวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ เป็นเรื่อง ผู้เขียนสามารถหาอ่านได้ ส่วนบทพระนิพนธ์เรื่องอื่น ๆ ปรากฏเพียงรายชื่อเท่านั้น

กนกนคร

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์ไว้เมื่อ พ.ศ. 2458 และทรงจัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2465 เป็น บทพระนิพนธ์ประเภทร้อยกรองชนิดกลอนหกกลอน

เนื้อเรื่องมีเค้าโครงในหนังสือสันสกฤต ชื่อ กถาสรีตสาคร เรื่องเมืองทอง และ ตูริวิกรมมาโธคาสุรีระ แทน น.ม.ส. ทรงแปลโครงเรื่องใหม่ เนื้อเรื่องแบ่งออกเป็น 3 ภาค คือภาคสวรรค์ ภาคพื้นดินและบนยอดเขาไกรลาส เป็นเรื่องของกนกรรพผู้ซึ่งลุ่มหลงในความงามของชายาของตนที่พระอิศวรประทานเมื่อบำเพ็ญตบะ ครั้งหนึ่งกนกรรพ ได้เดินทางไปยั่วตุ้มเพื่อทำลายกบะ เป็นการยืนยันความงามของนางให้เป็นที่ประจักษ์แก่กนกรรพ ผู้อื่น ผลที่ได้รับก็คือทั้งกนกรรพและนางงามผู้เป็นชายาถูกฤษีสาปให้ไปเกิดในโลกมนุษย์ ในท้องถนนทุกขทรมาณ พลัดพรากจากกันอยู่นาน ในที่สุดทั้งคู่ก็พบคำสาปได้กลับขึ้นไปสู่สวรรค์ ด้วยกันอีกครั้งหนึ่ง

กลอนแฉ่นักกลอน

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์และพิมพ์เรื่องนี้เมื่อ พ.ศ. 2473 เป็นบทพระนิพนธ์ประเภท ร้อยแก้ว แตกมีตัวอย่างร้อยกรองแทรกบางบางตอน

น.ม.ส. ทรงกล่าวถึงว่า คนไทยมีนิสัยเป็นนักกลอน และลักษณะกลอนของไทยที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ มีสัมผัส ไต่ทรงกล่าวถึงฉันทสามชนิดที่ทรงคิดแปลงจากฉันทอังกฤษ ทรงกล่าวถึงกาพย์¹ และร้อยแก้ว พร้อมทั้งประพนธ์ขอคิดว่ากาพย์ที่ควรจะมีลักษณะเช่นไร ทรง

¹ กาพย์ในที่นี้ น.ม.ส. ทรงหมายถึงคำประพันธ์ประเภทกวีวัจนะทุกประเภท ตรงกับที่อังกฤษเรียกว่า Poetry

ชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างนักกวดและกวี คุณสมบัติของกวีโดยทั่วไป และสุดท้ายเรียง
แยกนักกวดออกเป็นสองจำพวก ตามความเห็นของพระองค์

การกาทางทะเลในเวจาสงคราม

ในปรากฏี พ.ศ. ที่ทรงนิพนธ์และพิมพ์ เป็นบทพระนิพนธ์ประเภทร้อยแก้ว
น.ม.ส. ทรงบรรยายถึงการกาทางทะเลในเวจาสงครามว่า มีส่วนช่วยให้
ประเทศคู่สงครามแพ้หรือชนะไครมาก การกาทางทะเลของชาติที่ท่าสงครามนั้น มีอัน
ทราบมากและนอยตามส่วนของความใหญ่ในทะเลของกองทัพแห่งชาติ ซึ่งเป็นเจ้าของ
การลานั้น ชาติใดสามารถแย่งความเป็นใหญ่ในทะเล และรักษาความเป็นใหญ่นั้นไว้ได้
อย่างเข้มแข็ง ชาตินั้นย่อมทำความเสียหายยับเยินให้แก่การกาทางทะเลของชาติที่เป็นศัตรู
ได้ การกาภายในทะเลของชาติที่ท่าสงครามจะทรงอยู่ที่ใดก็เพราะมีกองทัพเรือที่มีกำลังมาก
กว่าชาติอื่น เป็นอำนาจในทะเล ถ้าไม่เช่นนั้นการกาภายในทะเลของชาตินั้นก็จะต้องตายไปในไม่ช้า

ชาวคอนตันรัชกาลที่ 3 ตามรายงานราชการอังกฤษ

น.ม.ส. ทรงแปลและจัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2475 ทรงแปลเป็นร้อยแก้ว
เรื่องนี้ประกอบด้วยจดหมาย 3 ฉบับ ฉบับแรกเป็นของ เย. กรอเฟ็ค ผู้รักษา
ราชการสิงคโปร์ไปถึง เย. อาร์ คัปเปซ ผู้แทนเลขาธิการของรัฐบาล ณ. เกาะปริงซ์-
ออฟเวสต์ ส่วนจดหมายฉบับที่สองและที่สามเป็นของ มิสเตอร์ กิลด์ซัน, กับ เจ้าพระยาพระ
คลัง ซึ่งเขียนไปถึง เย. กรอเฟ็ค จดหมายฉบับที่สองและสาม เป็นจดหมายที่นายเย.
กรอเฟ็ค แนบไปพร้อมกับจดหมายที่ตนเขียนไปถึง เย.อาร์ คัปเปซ เนื้อหาในจดหมาย
ทั้งสามฉบับ แสดงให้เห็นถึงเหตุการณ์ภายในประเทศคอนตันรัชกาลที่ 3 และแสดง
ถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย และประเทศอังกฤษในขณะนั้น

ความนึกในกฎหมาย

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์และพิมพ์เรื่องขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2467 เป็นบทพระนิพนธ์ประเภท
ร้อยแก้ว

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์เรื่องนี้ในอุคฺหนาว ทรงกล่าวถึงความแตกต่างของประชาชน
ในประเทศหนาวและประเทศรอนวา อากาศมีอิทธิพลมาก เป็นคนเหตุทำให้คนเกิดความ
กระตือรือร้นไม่เท่ากัน ทั้งนี้ เพราะความจำเป็นในการดำรงชีวิตของประชาชนในเมือง
รอนมีน้อยกว่าในเมืองหนาวมาก น.ม.ส. ทรงยกตัวอย่างเปรียบเทียบว่า ถ้าคนไทยอยู่
เมืองหนาวก็จะต้งกระตือรือร้นมากขึ้น

เครื่องฝึกเยนตุลแมนในออกซฟอร์ดแควเคมบริช

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์และพิมพ์เรื่องนี้ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2477 ทรงนิพนธ์เป็นร้อยแก้ว
บทพระนิพนธ์เรื่องนี้เป็นปาสูกถาที่ น.ม.ส. ทรงบรรยายถึงการฝึกคนให้เป็น
เยนตุลแมน¹ ในมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดแควเคมบริชวา มีเครื่องมือฝึก-2 ประการคือ การ
อยู่รวมกันและการเล่นต่าง ๆ (กีฬา) ซึ่งเป็นสิ่งที่มหาวิทยาลัยสองแห่งนี้เขมงวดมาก คือ
เป็นจุดประสงค์สำคัญอย่างหนึ่งของมหาวิทยาลัย ในขณะที่มหาวิทยาลัยอื่นเห็นว่า การให้ความ
รู้สำคัญที่สุด ต่อมา น.ม.ส. ทรงกล่าวถึงจุดประสงค์มหาวิทยาลัยว่า จุดประสงค์ของมหา-
วิทยาลัย ยังมีเครื่องมือ 2 ชนิด อย่างมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดแควเคมบริชน้อยมาก เพราะมี
กำลังทรัพย์น้อย อีกประการหนึ่งเนื่องจากคนไทยยังเพิ่งเริ่มเห็นประโยชน์ในการเล่นนั่นเอง

คำทำนาย

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์และพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2474 เป็นบทพระนิพนธ์ประเภทร้อยแก้ว
น.ม.ส. ทรงนำคำเรื่องมาจากหนังสืออังกฤษ ว่าด้วยการที่จะเป็นไปในภายหน้า
ตามความคาดคะเนของนักวิทยาศาสตร์ ทรงอธิบายคำทายและทำนาย ทรงกล่าวถึงคำทำนาย
4 ประเภท ตามวิธีแบ่งของพระองค์เอง คือทำนายโดยอาศัย ดาว ฝัน ลาง และปัญญา
ทรงอธิบายการทำนายชนิดที่ 4 อย่างละเอียด พร้อมทั้งทรงยกตัวอย่างคำทำนายทางวิทยาศาสตร์

002455

¹ เยนตุลแมนในที่นี้หมายถึง นิสัย จรรยาอันงดงามและความมีใจเป็นธรรม

จากหนังสือของนาย เย บี. เอส. ฮอดเคน ไวหลายตัวอย่างด้วยกัน พร้อมทั้งทรงสรุปท้ายเรื่องอย่างน่าคิดว่า คนเราควรจะมี "ดูเกินวา กذاเกินศอก" มิใช่ "ดูเพียงวา กذاเพียงศอก" มิฉะนั้นโลกจะเจริญไม่ได้

จดหมายจางวางหรั

น.ม.ศ. ทรงนิพนธ์คงเป็นตอน ๆ ในหนังสือพิมพ์รายเดือน "ทวีปัญญา" เมื่อ พ.ศ. 2448 และทรงรวมพิมพ์เป็นเล่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2478 เป็นบทพระนิพนธ์ประเภทร้อยแก้ว เนื้อเรื่องเป็นจดหมายที่บิดาเขียนไปถึงบุตรชาย ขณะกำลังศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษ และหลังจากกลับมาทำงานในประเทศไทยแล้ว รวมทั้งสิ้น 7 ฉบับ ที่น่าสังเกตคือใบมีจดหมายตอบของบุตรชายปรากฏอยู่ แต่เมื่อผู้อ่านอ่านแล้วจะสามารถทราบได้ว่า จดหมายที่เขียนตอบบิดานั้นมีใจความว่าอะไร เนื้อความส่วนใหญ่ที่บิดาเขียนไปเป็นการสั่งสอน ตักเตือนบุตรในเรื่องต่าง ๆ เช่น การศึกษา การรู้จักประมาณตนในด้านค่าใช้จ่าย การทำงาน ฯลฯ คำสอนเหล่านั้นไม่ว่าเพราะผู้เขียนจดหมายแทรกอารมณ์ขันไว้อยู่ตลอดเวลา

ตลาดเงินตรา

น.ม.ศ. ทรงนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. 2455 และจัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2459 เป็นบทพระนิพนธ์ประเภทร้อยแก้ว

เป็นหนังสือตำราเศรษฐศาสตร์เล่มหนึ่ง ซึ่งค่อนข้างยาก แมแต่องค์นิพนธ์ก็ทรงยอมรับว่าบางคนเข้าใจยากจริง ๆ แต่ผู้สอวิสัยที่จะทรงนิพนธ์ได้ยากกว่านี้ใด ดังทรงให้เหตุผลไว้ในคำนำตอนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ว่า

แต่แรกคิดว่าจะเขียนเสียใหม่ให้แจ่มแจ้งกว่านี้ แต่มาคิดดูเห็นว่าเขียนไปเข้าใจง่ายจริง ๆ นั้นยาก เพราะวิธีของตลาดเงินตราซับซ้อนกันยาก จะอธิบายให้แจ่มแจ้งได้ในสมุดขนาดนี้ เห็นจะยากนักหนา จำต้องขอโทษที่อยากทราบติดต่อกันแต่คนจนปลายตามลำดับอย่างพิถีพิถันที่สักหนอจึงจะพอเข้าใจได้ อนึ่งถ้าใครเพียรเขียนรูปพระปรางวัคอรุณในกระดาดเล็ก แทนนาสมุคนี้ ก็คงไม่มีฉวคล้ายของพระปรางเจอียกไค้นใด ถ้าจะเขียนเรื่องตลาดเงินตราให้เลอียดในสมุดเล่มเล็กแทน ก็ไม่ได้ฉัน

เดียวกัน¹

เนื้อเรื่องของเรื่องนี้ น.ม.ส. ทรงกล่าวถึงเรื่องเงินสดแลกความเชื่อ การแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ฎีกาปริวรรต² งบดุลของคลังและวิธีจัดการเงินตราในกรุงสยาม ในการอธิบายความบางครั้งก็ทรงมีภาพประกอบคำอธิบายความนั้น ๆ ด้วย เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจแจ่มชัดยิ่งขึ้น

นางพญาของไทยเขา

ไม่ปรากฏปีที่ทรงนิพนธ์และพิมพ์ น.ม.ส. ทรงนิพนธ์เป็นถ้อยคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว

เนื้อเรื่องเป็นเกร็ดพงศาวดารจีน เกี่ยวกับนางพญาของไทยเขาคู่สุดท้ายของจีน ผู้ซึ่งได้ทรงปกครองประเทศจีนอย่างเฉียบขาดอยู่จนใกล้จะสิ้นราชวงศ์เม็งจู่ ซึ่งเป็นราชวงศ์สุดท้ายที่เป็นเจ้าแผ่นดินจีน น.ม.ส. ทรงนิพนธ์จับความตั้งแต่นำเกิดของนางพญาของไทยเขา ซึ่งเป็นเพียงสามัญชนธรรมดา แต่ด้วยความฉลาด สามารถของนาง ภายหลังนางจึงได้เป็นใหญ่ในประเทศ จนกระทั่งสวรรคตในที่สุด เนื้อเรื่องทั้งหมด น.ม.ส. ทรงนำมาจากหนังสืออ้างอิงหลายเล่มด้วยกัน

นิทานของ น.ม.ส.

ประมวลนิทานของ น.ม.ส.

น.ม.ส. ทรงรวบรวมจัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2473 ทรงนิพนธ์เป็นร้อยแก้วฉนวนยกเว้นเรื่องนิทานกั้นโศกราบเกียรติ ซึ่งเป็นโคลงสี่สุภาพ
หนังสือ 2 เล่มนี้ เป็นหนังสือรวม-บทพระนิพนธ์ประเภทนิทานของ น.ม.ส. ซึ่ง

¹ น.ม.ส. [กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์] ตลาดเงินตรา (พระนคร : โรงพิมพ์ไทย 2459) คำนำ หน้า 3 - 4

² ฎีกาปริวรรต หมายถึงจดหมายใบปิดผนึกจากบุคคลผู้หนึ่งไปยังบุคคลอีกผู้หนึ่ง (เป็นบุคคลที่ 2) ตั้งให้จ่ายเงินตราให้แก่ผู้เขียนจดหมาย (คือบุคคลที่ 1) หรือให้แก่บุคคลที่ 3 ใช้จ่ายในบัญชีของบุคคลที่ 1

เคยนิพนธ์ลงในหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ เช่น ประมวลวัน ทวีปัญญา ลัทธิวิทยา เป็นต้น ประกอบไปด้วยนิทานหลายเรื่อง หลายรส ซึ่งให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่านมาก ดังมีรายชื่อเรื่องดังต่อไปนี้

นิทานของ น.ม.ส. มี 16 เรื่อง

1. ทางแมว	2. นางจันทลีลา	3. ยานเกร์โรครัก
4. จับผู้หญิงสองมือ	5. คนเคี้ยวรอกตาย	6. คาเบ็กับยายแมว
7. ผู้กันควยกลืนยาพิษ	8. ทหารพระเจ้าราชาธิราช	9. อายตาบหนา
10. ถึง 30 เปอร์เซนต์	11. สืบสรรนาการ	12. ะไรแหม่นอ
13. ปดาหมอตายเพราะปาก	14. รอกตายเพราะเผลอ	15. โบเตอร์คาใหม่
16. ความรักของนางพญา		

ประมวลนิทานของ น.ม.ส. มี 11 เรื่อง

1. เรื่องต่าง ๆ เรื่องที่ 1	2. ทำกามฝัน	3. นิทานกัมโฆกรรมเกียรติ
4. หงส์	5. กลรอนกอด	6. นางเทวยานี
7. ประกวดโง่	8. ย้อชวอชชิงตันกับชวาน	9. กลแกกัน
10. กลองตัน	11. ภูทพุด	

นิทานเวตาล

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์และเรียบเรียงเรื่องนี้เมื่อ พ.ศ. 2461 เป็นบทพระนิพนธ์ประเภทร้อยแก้ว มีคำประพันธ์ร้อยกรองแทรกมาบางตอน

เนื้อเรื่องเดิมเป็นนิทานสันสกฤต ชื่อ เวตาลปัจจุวิศติ แต่ น.ม.ส. มิได้ทรงแปลจากถนฉบับสันสกฤตโดยตรง ทรงใช้ฉบับของเซอร์ วาร์ เอ! เบร์ตัน เป็นหลักในการเรียบเรียง ทรงอธิบายไว้ในคำนำตอนหนึ่งว่า

ส่วนฉบับภาษาไทยนี้ ได้ใช้ฉบับเมอร์ตันเป็นหลักในการเรียบเรียง ถ้าจะเอาเพียงกับฉบับที่แปลตรงจากสันสกฤตหรือจีนก็จะเห็นผิดกันมาก เพราะในฉบับอังกฤษมีส่วนช่วยความคิดแลโวหารของเมอร์ตันปะปนอยู่มากชั้นหนึ่งแล้ว ข้าในภาษาไทยนี้

น.ม.ส. ไปอีกชิ้นหนึ่งเล่า อนึ่งเรื่องในฉบับไทยนี้ บางเรื่องไม่มีในฉบับเบอร์ตัน บางเรื่องในฉบับชาวเบอร์ตันไม่ได้เอามาลงในหนังสือนี้¹

เนื้อเรื่องว่า พระเจ้าวิกรมชาติยศโยคีคนหนึ่งบงการ้าย พระองค์ทรงทอดกอดูมาย ของโยคีคนนั้น จนกระทั่งให้คำสัตย์กับโยคีว่าจะทรงช่วยให้โยคีกระทำวีรกรรมอย่างหนึ่งใดสำเร็จ โยคีแสวงขอให้พระองค์เสด็จไปนำเวทาคณาให้ตน เมื่อทรงพบเวทาคณาที่ตนเฝ้า เวทาคณาได้ เล่านิทานถวายก่อนจะนำพระองค์นำตัวไป เรื่องตอนนี้เองเป็นที่มาของเรื่อง นิทานเวทาค ึ่งมีทั้งสิ้น ๑๐ เรื่อง ตอนจบของเรื่องเวทาคได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับโยคีความแค้นพระเจ้า วิกรมชาติยศ แล้วตอกอูมายให้พระองค์ทรงฆ่าโยคีเสีย

ประชุมปาฐกถาเล่มที่ 1

น.ม.ส. ทรงจัดพิมพ์ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2469 สำหรับแจกในงานพระราชทานเพลิง ศพคุณจอมมารดาของพระองค์ ทรงนิพนธ์เป็นร้อยแก้ว

น.ม.ส. ทรงรวบรวมปาฐกถาที่แสดงไว้ตามสถานที่และเวลาต่าง ๆ มีทั้งหมด 7 เรื่อง ดังรายชื่อต่อไปนี้

1. วิสาขบูชาที่บ้านชอ้า
2. นิทานเก่า ๆ
3. สหกรณ์ยางรูปในอินเดีย
4. เขี้ยวลูกทวน
5. ปาฐกถาเสื่อป่ามณฑลกรุงเทพฯ
6. ปาฐกถาเสื่อป่าทอน 2
7. แจกประกาศนียบัตรโรงเรียนคริสเตียนวิทยาลัย

ผสมผสานและผสมผสาน ชุดที่ 2, 3

เรื่องสวามีใหญ่ น.ม.ส. ทรงนิพนธ์ด้วยคำประพันธ์ชนิดร้อยแก้ว แต่ก็มีบางเรื่อง ที่ทรงนิพนธ์เป็นร้อยกรอง

¹ น.ม.ส. [กรมหมื่นพิทยาลงกรณ] บุคลิกในยุโรป... คำนำ หน้า

หนังสือทั้ง 3 เล่มนี้ เป็นหนังสือความทรงจำอันรุ่งโรจน์แก่เด็ก ซึ่งเกิดขึ้นในหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ที่ น.พ.ส. ทรงนิพนธ์เป็นประจำ เช่น หนังสือพิมพ์ประจำวัน ประมวลสาร เป็นต้น เรื่องที่ทรงนิพนธ์มีหลายชนิด และเรื่องจวนแก่ในกวางตุ้ง จะความมั่นคงแห่งอาณาเขตนี้ ยังมีรายชื่อเรื่องดังต่อไปนี้

ผสมผสาน ปี 46 เรื่อง

1. สุนัขในน้ำ	2. ส่วนพฤกษศาสตร์	3. ศรีภไทย
4. การใช้รัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส		5. อหอบ
6. อุปกรณ์กลีดิปะ	7. นาทายตุง	8. ชุกชุก
9. ผักชนิด	10. ทาน	11. สากน้ำ
12. อักษรชาติ	13. อาตมสังวรี	14. ผสมผสาน
15. ประตย ประสพ ประสม		16. ผสมผสาน
17. ยันทีก	18. ผสมผสาน	19. ในอิมเคีย
20. กติในศาล	21. เหตุแห่งความแพ	22. ที่เกิดแห่งยุง
23. เมลเขียน	24. กฎหมายเป็นกลางของ ส.ป.ร.	
25. ผักฝ่ายตุรกี	26. โฉมภาพชวนเชื่อ	27. ทายถูกและผิด
28. มูตเหตุแห่งสงคราม	29. ยิมรวดตาร	30. ภัยสามชนิด
31. สันนิษากชาติ	32. ผสมผสาน	33. บวชวัดพระแก้ว
34. ปมคอย	35. สามารถวาดควยประตยสมัย	
36. ประราชิปัตยแลหนังสือพิมพ์		37. เรื่องหญิงคนชั่ว
38. ปัญหาสังตวรค	39. กนชอทาน	40. เทียมประราชิปัตยอดีต-
กับปัจจุบัน
41. สารถดา		
42. เทียมประราชิปัตยอดีตกับปัจจุบัน		43. อินชุลวนชา
44. ปรามโรคเรื้อน	45. สลกรงในพม่า	46. ดัชนีระรัฐบารออเมริกา

ผสมผสานชุดที่ 2 มี 68 เรื่อง

1. สภาอากาศ	2. นีราศ	3. โคมุตร
4. ไวทชาวสยาม	5. ผสมผสาน	6. พมาประเทศราช
7. ผสมผสาน	8. คำกู่อะไรที่ชื่อ	9. ทนสำรองพิกัต
10. ผสมผสาน	11. ประชาธิปไตยแลความดี	12. เปื่อเจียงโคเช่คถูกจับ
13. ขอโทษ	14. เชียงไฮ	15. ออกขฟอด
16. ดินเนอร์ใหญ่	17. สามก๊ก	18. หมูประเทศ "ออสโล"
19. เชียงไฮ	20. โรคราในประเทเยอรมัน	21. ผสมผสาน
22. รัฐคดี	23. ลาฉิว	24. โลกนี้ครึ่งหนึ่ง
25. สกอตแดนทักบิงแลนค	26. สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงชินวราลีรัตน	
27. ขัตติมานะ	28. เมื่อวันประกาศมหาสงคราม	
29. ปกัษรณกะ	30. ไนอินเคีย	31. ไนเมืองอังกฤษ
32. คำราม	33. ศัพทอัยฉลิต	34. อารยะชน อนารยะชน
35. หนังสือพิมพ์	36. กลองควงใจ	37. ธนาธิปไตยยังไม่ตาย
38. ฉากละคร	39. ราชพิธีอังกฤษ	40. ผสมผสาน
41. นึกเมื่อฟังเทศน์	42. บรรดากักอังกฤษ	43. กาทพยเทเรือ
44. โอวาทสำหรับชายหนุ่ม		45. ราชาธิราชประเทศเนกซีโก
46. มุกตาคำ	47. ประปา	48. อุกสากรรมในกระทอม
49. ปมคำพูด	50. วังแก้ว	51. แซะประธาน
52. ครึ่งศกาศ	53. ผักชายฝ่ายขวา	54. ประชาธิปไตยสองแห่ง
55. ยิวแลอาหรับ	56. เฮ้บราย	57. ประเทศอิราค
58. ตำแหน่งพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษ		59. รัฐแฟรงก์
60. ศัพท	61. สม	62. ทานเสื่อ
63. สองกระจก	64. พระดังตปาปา	65. นานาภษิต
66. สำนวนหนังสือ	67. อาศา	68. คณะสงฆ์

ผสมผสานชุดที่ 3 มี 49 เรื่อง

1. พுகีไต้หวัน	2. หนังสือและคำพูด	3. วิถีของหัวหน้าคน
4. ลินบน	5. นีละ อรสา	6. พยานโหราศาสตร์
7. นิราศนรินทร์	8. คำและความ	9. ชาติและอารยะ
10. อิศระแห่งหนังสือพิมพ์ในอเมริกา		11. ประชาธิปไตยสำเร็จด้วย
ประมุข
12. ยักบุงโทรงเหง	13. แหง	
14. ชื่ออังกฤษ	15. เกากับใหม่	16. ลักษณะป่าอิมเพ็คฝรั่งเศส
17. บอน้ำมัน	18. หักบงการประเทศ	19. อุศาสถกรรมรถยนต์ใน-
ประเทศอังกฤษ
20. นานาประการ	21. มหาวิทยาลัยอังกฤษ	23. เรื่องของผู้เพียวโน -
61 ประเทศ
22. รายงานรางวัลเศรษฐกิจ		
24. ยนทาง	25. เปลี่ยนชื่อ	28. กีเซ็ด
26. ปกเกี่ยวภะ	27. พระเจ้ายอชที่ 5	31. ราชทูตอังกฤษ
29. อาบแดด	30. อังยจีน	34. โทมและทัชท์
32. ซ่างเอราวัง	33. เมืองทาวเวสตัน	37. หิริและโอคตัมปะ
35. จางโซหลิน	36. ศาสตราแดน	39. สิ้นคำคิม
38. รัฐบาลกับหนังสือพิมพ์ในแผ่นดินระจอมเกล้า		42. แกรง
40. อาวุธเศรษฐกิจ	41. ทานซิก	45. พระไตรยธรรมาคมน
43. เบญจกัณฑ์	44. สติ	47. จอมบงการ
46. อินโดจีนของฝรั่งเศส		
48. แค้นตอน	49. รักชาติ	

พระนลคำฉันท

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์เรื่องนี้เมื่อ พ.ศ. 2456 - 58 และจัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2459 เป็นบทพระนิพนธ์ประเภทคำฉันท ประกอบด้วยฉันทหลายชนิด

น.ม.ส. ทรงนำเค้าเรื่องมาจาก "นโปลาชุกรานม" เนื้อเรื่องกล่าวถึงพระนล พระราชาผู้ครองกรุงนิษัทร ทรงถูกกีดกันและทรมานลง สาเหตุเนื่องมาจากนางทัพยัษฐีได้ออก

พระองค์เป็นลูกทรง ก็น่าพอใจจึงเข้าวัง ทำให้พระองค์บัวเมาในสกา ในที่สุดก็ทรงเสีย
 พินันท์แก่พระอนุชา ถึงกับต้องเสด็จออกจากพระนคร พร้อมกับพระมเหสีไปพบนทุกษทรมานอยู่ใน
 ป่า ทว่าทรงหนีพระมเหสีไปเพราะอำนาจจิตตพระทัย ทั้งสองพระองค์คงพลัดพรากจาก
 กันอยู่นานจนกระทั่งพระนลโคตรงูวิชาหัวใจสกาจากกบฏพระองค์หนึ่ง จึงทรงพ้นจาก
 อำนาจกบฏ และโคจรมาที่พระมเหสีภายหลัง ในที่สุดก็เสด็จไปหาพระอนุชาที่เมืองสกาและได้
 บ้านเมืองคืนดังเดิม

พระนิพนธ์บางเรื่องเกี่ยวกับการสหกรณ์

ใจความที่ทรงนิพนธ์และพิมพ์ น.ม.ส. ทรงนิพนธ์เรื่องนี้เป็นร้อยแก้ว
 บทพระนิพนธ์ประกอบด้วยเรื่องสั้น ๆ หลายเรื่องเกี่ยวกับการสหกรณ์ โดยทั่วไป
 น.ม.ส. ทรงกล่าวถึงวิถีวิธีการและความมุ่งหมายในการจัดตั้งสหกรณ์ ทรงกล่าวถึง
 สหกรณ์ขึ้นมา และแสดงข้อคิดเห็นของพระองค์เกี่ยวกับการสหกรณ์ด้วย นับว่าเป็นหนังสือ
 มีประโยชน์ให้ความรู้ทางด้านสหกรณ์เล่มหนึ่ง

ยุคกลางในยุโรป

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์ไว้เมื่อ พ.ศ. 2485 พิมพ์ในหนังสือพิมพ์ประมาณวัน หน้า 5
 เป็นบทพระนิพนธ์ประเภทร้อยแก้ว มีคำประพันธ์ร้อยกรองแทรกอยู่บางบางตอน
 เรื่องนี้เป็นนิทานชุดพระเจ้าชาลมาญ ในสมัยยุคกลางของยุโรป พระเจ้าชาลมาญ
 เป็นตัวละครที่เป็นตัวหลักของเรื่อง เนื้อเรื่องกล่าวถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสมัยของพระองค์
 เช่น การสงคราม เป็นต้น กล่าวถึงนายมา (Knight) ของพระองค์ทุกคน ซึ่งแต่ละคนก็
 มีเรื่องราวแตกต่างกันไป เนื้อเรื่องค่อนข้างจะสลับซับซ้อนเพราะมีตัวละครมาก และบาง
 ครั้งเมื่อทรงเห็นว่าควรจะแทรกความรู้ใด ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับเรื่องก็ทรงทำ เช่น ทรงเปรียบเทียบ
 วัฒนธรรมยุคกลางในยุโรปว่าเป็นของไทย ยุคกลางของวรรณคดีไทยก็ราว ๆ สมัยสุนทรภู่
 กวีเอกในรัชกาลที่ 2 และยังทรงสันนิษฐานว่า เจาเดมานของสุนทรภู่ในเรื่องพระอภัยมณี
 อาจจะได้มาจากพระนามของพระเจ้าชาลมาญก็ได้ เป็นต้น

เรื่องของนักเรียนเมืองอังกฤษ

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์ไว้เมื่อ พ.ศ. 2442 และพิมพ์ปี พ.ศ. 2459 ทรงนิพนธ์
เป็นร้อยแก้ว

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์เรื่องนี้พิมพ์ในหนังสืออภินิหาร เป็นตอน ๆ น.ม.ส. ทรงเอา
เกี่ยวกับพระองค์เองเมื่อครั้งตามเสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ
ประพาสยุโรปในฐานะที่ทรงเป็นนักเรียนคนหนึ่ง ทรงเล่าตั้งแต่เริ่มกระเตรียมตัวของกวนออก
เดินทาง เล่าถึงการเดินทางผ่านเมืองต่าง ๆ จนกระทั่งถึงประเทศอังกฤษ ในประเทศ
อังกฤษทรงเล่าถึงระบบการศึกษาและชีวิตของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย เคมบริดจ์และออกซฟอร์ด
น.ม.ส. ประทับศึกษาได้ 3 เดือน ก็ต้องเสด็จกลับมารับราชการโดยด่วน ทรงเล่าถึงการ
เดินทางกลับจนกระทั่งถึงกรุงเทพฯ เพื่อเรียงให้ประโยชน์และความบันเทิงแก่ผู้อ่าน
เป็นเรื่องไม่จืดจาง แม้เวลาจะยาวนานมาหลายสิบปีแล้วก็ตาม

สามกรุง

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์เรื่องนี้เมื่อ พ.ศ. 2486 และสำเร็จพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2487
บทพระนิพนธ์เล่มนี้ประกอบด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง 5 ชนิด คือ โคลง ฉันท์ กาพย์
กลอน และร่าย

สามกรุงเป็นบทพระนิพนธ์เรื่องสุดท้ายของ น.ม.ส. ก่อนสิ้นพระชนม์ เนื้อเรื่อง
เป็นเรื่องอิงพงศาวดาร กล่าวถึงกรุงทั้ง 3 คือ กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรีและกรุงรัตนโก-
สินทร์ เรื่องเริ่มตั้งแต่รัชกาลพระเจ้าเอกทัศถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
อานันทมหิดล จบตอนสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อคนไทยถูกญี่ปุ่นบุก น.ม.ส. ทรงตั้งปริศนา
ไว้ให้อ่านคิดเอาเองว่าอนาคตของประเทศไทยจะเป็นอย่างไร สามกรุงมีภาคผนวกท้าย
เล่ม ซึ่งประกอบด้วยข้อคิดเห็นของผู้นิพนธ์และคำอธิบายต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่อ่าน
วรรณคดีไทยทั่ว ๆ ไป และแก่อ่านเรื่องสามกรุงโดยเฉพาะ เพราะเรื่องนี้มีลักษณะบาง
ประการแตกต่างจากวรรณคดีไทยเล่มอื่น ๆ

สิบราชสมบัติ

ไม่ทราบปีที่ทรงนิพนธ์ ได้มีผู้จัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2453 น.ม.ส. ทรง
นิพนธ์เป็นร้อยนิพนธ์

บทพระนิพนธ์เล่มนี้เป็นเรื่องเกิดพิพาทการค้าอังกฤษสมัยก่อนที่พระนางเจ้าวิกตอเรีย
แห่งอังกฤษจะได้ตั้งขึ้นครองราชสมบัติต่อจากพระเจ้าวิลเลียมที่ 4 ซึ่งเป็นพระเจ้าลุงของ
พระนาง น.ม.ส. ทรงกล่าวถึงเหตุการณ์ภายในประเทศอังกฤษขณะนั้นว่าแบ่งออกเป็น
2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งสนับสนุนที่จะให้พระนางเจ้าวิกตอเรียขึ้นครองราชย์ ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งเป็น
ผู้สนับสนุนพระราชวงศ์ยุโรปอีกพระองค์หนึ่ง ในที่สุดฝ่ายแรกชนะ

เสภาสภา

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์และจัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2480 เรื่องนี้เป็นบทประพันธ์ประเภท
กจอนเสภา

น.ม.ส. ไม่ได้อธิบายว่าแต่งพระองค์เดียวหมดทั้งเล่ม แต่มีผู้ช่วยร่วมแต่งด้วย คือ
พระยาอุดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์ เจ้าพระยาพลเทพ พระยาสุรินทราชา เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
พระยาประภากรวงศ์ หม่อมเจ้าจันทร์จิรายุวัฒน์รัตน์ พระยาประทีปกถาศาสตร์ เสภาสภาประ
กอบด้วยรวงศ์ 8 วง คือวงประพาดขลุ่ยมโหรี วงพญาไท วงตลาดแขก วงศาลาแดง วงจุดนาค
วงสาธิต วงทองสนามหลวงและวงหลังสวน แต่ละวงก็ว่ากลอนโต้ตอบกันไป เนื้อเรื่องโดย
ย่อว่า สมเด็จพระพันวัสสาแห่งกรุงศรีอยุธยา เสด็จออกพระราชกรณียกิจ ทรงพระโองการ
ความเป็นไปของกิจการบ้านเมืองจากขุนนางกรมกองต่าง ๆ บรรดาขุนนางเหล่านั้นก็กราบ
บังคมทูลถวายรายงาน ตอนสุดท้ายของเรื่อง สมเด็จพระพันวัสสาทรงแต่งตั้งให้ขุนศรีธมมัญชัย
ทำหน้าที่เป็นประธานการประชุมเพื่อหาวิธีช่วยเหลือทางคานเศรษฐกิจแก่ชาวนาไทยซึ่งเดือด
ร้อนมาก เมื่อประชุมเสร็จ ศรีธมมัญชัยก็ร่างรายงานกราบบังคมทูลผลการประชุม

เหเรือ

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. 2474 ด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลงสี่สุภาพจะ
กาพย์ย้า

น.ม.ต. ทรงนิพนธ์ขึ้นเมื่อครั้งเกิดเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
เพื่อใช้ในพระราชพิธีทรงเปิดสะพานปฐมบรมราชานุสรณ์ เนื้อเรื่องกล่าวถึงการเสียดวง
ตอนปลายกรุงศรีอยุธยา พระเว้าตากสินทรงกู้วีระภาพได้ ภายหลังจากเกิดเหตุจลาจลขึ้น
ภายใน จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ได้ทรงสถาปนาราชวงศ์จักรีขึ้นสืบมา
จนทุกวันนี้ บทเห่ บทนมขบวณเร็ว บทนมเมืองรวมอยู่ด้วย.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย